

**Developing a Survey of Professional Values for Secondary
School Teacher¹
Ortaöğretim Öğretmenleri İçin Mesleki Değerler Ölçeği
Geliştirme Çalışması**

**O.Tayyar ÇELİK²
Mehmet ÜSTÜNER³**

Extendend Abstract

Introduction

Teacher is the person responsible for maintaining teaching activities at the institutions serving formal education (Erden, 1998). Thus teaching profession is a special expert area requiring pedagogical knowledge and skills. Today teaching profession also needs special knowledge on study field and skills as well. So that, although teaching status and reputation depend on country and cultural context, thanks to the fact that teaching profession has not been accepted as a mere money-making but also seen as a holy thing (Şişman, 2011). Teaching, different from others, is a profession that is realized by means of high communication and interaction.

It is also necessary to have some Professional values besides having some Professional knowledge and skills. There are also some extra values and norms for teachers in addition to those rules defined by means of legal regulations and laws. Values are the criteria defining the things, which are accepted as valuable. The values having desired features are guides for an organization's members and draws them a common way. Thus it can be said that values are the guides in understanding and evaluating people's behaviours (Demirtaş ve Ekmekyapar, 2012). Kouzes and Posner (1993) stated that values as a guide for the problems can provide an inner compass maintaining responsible behaviours.

1 Bu çalışma İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde, Doç. Dr. Mehmet ÜSTÜNER danışmanlığında, Dr. Osman Tayyar ÇELİK tarafından yapılan doktora seminer çalışmasından türetilmiştir. Çalışma 14 – 16 Eylül 2017 tarihleri arasında düzenlenen I. Uluslararası Eğitim Araştırmaları ve Öğretmen Eğitimi Kongresinde (Education Research and Teacher Education Congress/ERTE Congress) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Eğitim Öğretim Planlamacısı, Pamukkale Üniversitesi, email: otayyar44@gmail.com

3 Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-mail:

mehmet.ustuner@inonu.edu.tr

Bu makale iThenticate programı ile taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 21/11/2017-Kabul Tarihi: 20/12/2017

There are some studies dealing with secondary teachers' life values and individual values but there is not any survey tool in order to determine their Professional values. Within this study it is aimed to develop a survey to define and determine teachers' Professional values.

Method

This study, aiming to develop a reliable and valid survey for determining teachers' Professional values has been designed with mix research methodology. Exploratory Design has been used. In this design the researchers first collect qualitative data and then builds quantitative side upon its findings (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2008).

Findings

The analyses provides us strong clues proving that our survey is a reliable and valid tool. It has been found that five factors explains the % 64,254 of the variance, and Cronbach Alpha differs between “.74” and “.86”. The cornfirmatory factor analyses has been applied in order to decide whether 5 factors are proving the model or not. It has been seen the good fitting index values are at optimum level and thus the model has been proved.

Conclusion

At the end of this study a survey tool has been developped with five sub scales; Professional development and success, colleagues' relations, individual awareness, being sensible for national and spiritual values and scientific dimension in terms of 5 dimensional 21 items survey (1-never, 2-rarely, 3-sometimes, 4-usually, 5-always). As a result it has been that the survey has enough psychometric features. Because of the fact there has not been any survey for secondary school teachers' Professional values, our survey will contribute to the literatüre by means of providing a reliable and valid tool in this subject area.

Keywords: Secondary school teachers, Professional values, Survey of professional values.

Öz

Bu çalışmada, ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Kapsamlı bir alan yazın taraması yapılarak öğretmenlerin mesleki değerleri olabilecek nitelikler belirlenmiştir. Ön uygulama olarak, belirlenen 96 değer, öğretmenlere sorulmuş ve mesleki bir değer olup olmadığını puanlamaları istenmiştir.

Öğretmenlerin mesleki değerlere ilişkin toplam puanlamaları alınarak uzman görüşüne sunulmuş, uzman değerlendirmesi sonucu formda 64 değer kalmıştır. Kalan 64 maddenin ifadelendirilerek ölçme aracında yer almasına karar verilmiştir. Bu ölçek formu Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde görev yapan 386 öğretmene uygulanmıştır. İlk olarak açılımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılarak yapı geçerliği test edilmiş, yapının doğrulanıp doğrulanmadığı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile incelenmiştir. AFA sonucunda varyansın %64,254'ünü açıklayan beş faktörlü(mesleki gelişim ve başarı, meslektaş ilişkileri, bireysel farkındalık, milli ve manevi değerlere duyarlılık ve bilimsellik) bir yapı elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin beş faktörlü yapısı doğrulanmış olup, güvenilirlik çalışması sonucunda, ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha değerlerinin“.74” ile “.86” arasında değiştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim öğretmenleri, değer, mesleki değer, mesleki değerler ölçeği

Giriş

Eğitim, bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir (Demirel, 2003). Bireylerde bu davranış değişikliğini meydana getiren toplumca kabul görmüş kurumlar okullardır. Okullar hizmet verdiği bireyler, hizmet veren bireyler ve çıktısının yine topluma yönelik olmasıyla insan merkezli örgütlerdir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de eğitim sistemlerinin üç temel ögesi öz itibariyle değişmemiştir. Bunlar öğrenci, öğretmen ve program olarak bilinmektedir (Şimşek, 2010).Eğitim sisteminin temel öğelerinden olan öğretmenin hem öğrenciyi hem de eğitim programını yönlendirme ve etkileme gücü vardır. Eğitim ve öğretimde amaçlar ve hedeflerin çok iyi belirlenmesi, derslerin iyi organize edilmesi ve ders içeriklerinin işlevsel olması eğitim-öğretim çıktılarının niteliği üzerinde elbette etkilidir. Ancak daha da önemli olan bu süreçte öğrencilere rehberlik eden öğretmenlerin niteliğidir. Bir öğretim sürecinin sonucunda ulaşılmak istenen hedefler, süreci kavrayan ve iyi yöneten öğretmenler tarafından yürütülmedikçe, eğitimde istenen sonuçların elde edilmesi mümkün görünmemektedir (Bayrak, 2003).

Öğretmen, örgün eğitim veren kurumlarda öğretimi gerçekleştiren kişidir(Erden, 1998). Bu açıdan öğretmenlik, pedagojik bilgi ve beceriler gerektiren özel bir uzmanlık alanıdır. Öğretmenlik mesleği diğer mesleklerden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Farklılaşan yönü özel alan

bilgisinin yanında özel beceriler de gerektiren bir meslek olmasındandır. Öğretmenlik mesleğini diğer mesleklerden ayıran en önemli özelliği, toplumun tüm ihtiyaç duyduğu mesleklere ve alanlara kaynaklık eden bir yapının önemli bir parçası olmasıdır. Ayrıca öğretmen toplumsal ve ulusal değerlerin nesillere aktarılmasında önemli rollere sahiptir. Bu kapsamda insanlarla etkileşim açısından öğretmenlik, diğer mesleklere göre yoğun iletişim gerektiren, sürekli etkileşimi gerektiren bir meslektir (Şişman, 2011).

Meslek; bireylerin geçimlerini sağlamak amacıyla kuralları yasalar veya toplum tarafından belirlenmiş, belirli eğitimler sonucunda bilgi ve becerilere dayalı olarak yürütülen etkinlikler bütünüdür (Çalışkur, 2008). TDK'da ise meslek, belirli kuralları olan, bilgi ve beceri gerektiren, bir mal üretme veya hizmet verme karşılığında para kazanmak amacıyla yapılan iş olarak tanımlanmaktadır. Meslek sahibi kişilerin, mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilerin yanında bir takım değerlere de sahip olması beklenmektedir. Bir takım ortak, evrensel değerlerin yanında mesleğe özgü veya meslekte öne çıkan değerler de vardır. Meslek sahibi bireylerden bu değerleri benimsemeleri ve mesleklerini yürütürken bu değerlere uygun davranmaları beklenir. Ahlak kuralları toplumsal hayatın gereği olarak bireyler için zorunluluk haline gelmiştir ve bireylerin bu kurallara uyması sosyal hayatını kolaylaştırır. Ancak Erden (1998)'e göre mesleki kurallar, o mesleğin mensubu bir kimse için çok daha önemlidir. Bu kuralları çevreleyen ise mesleğe özgü değerlerdir. Birtakım yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş, öğretmenlerin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken kurallar olmakla birlikte, çalışanlarca benimsenmiş davranışlarına rehberlik eden norm ve değerler de vardır. Öğretmenlik mesleği için bu değerler, öğrencilerle olan ilişkilerinde, mesleğe olan bakış açılarında örgüt içi iletişimlerinde görünür hale gelmektedir. Bu değerlerin aynı zamanda toplumsal bir sistem olan okul örgütünün havasını da etkilediği söylenebilir. Öğrencilerle olan iletişimde, öğretmenlerin sınıf içi ve sınıf dışı davranışlarında, öğretmenlerin öğüt niteliğinde altını çizdikleri hususlarda, davranış değiştirme yöntemlerinde bu değerleri görmek mümkündür.

Değer sözcüğü farklı alanlarda ele alınan bir kavram olması sebebiyle çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır. İyi, doğru ve arzulanan toplumsal davranışlara ilişkin ölçütler (Demirtaş ve Güneş, 2002), sözlük anlamıyla varlıkların ve olayların bizim için önemini belirleyen inanç (Aydın, 2010), toplum içerisindeki bireyleri bir araya getiren ve birlikte tutan yapıştırıcı (Blanchard ve O'Connor 1998, Akt. Yılmaz, 2008) olarak tanımlanabilmektedir.

Değerler, bireyin iyiye, kötüye, doğruya, yanlışta, güzele, çirkine ilişkin değerlendirme ölçütleri olarak da tanımlanabilir. Birey için bir dizi standartlar belirleyen değerler, bireyin mesleğinde iletişimde, etkileşimde, olayları ve olguları değerlendirilmesinde önemli hale gelmektedir. Özmete (2007)'ye göre değerler günlük faaliyetlerimizin yanında mesleki faaliyetlerimizi de etkileyen ilkelere dir. Bunların yanında değerler, tıpkı farklı paradigmalara nın olaylara bakış açımızı belirlemesi gibi örgüt üyelerinin eylemlerini, olayları ve olguları değerlendirmelerinde de etkili olurlar.

Alan yazında değerlere ilişkin farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Spranger (1928) değerleri; kuramsal, estetik, ekonomik, sosyal, dini ve politik değerler şeklinde altı grupta incelemiştir (akt. Stewart, 1998). Diğer bir sınıflandırma Rokeach (1973) tarafından yapılmıştır. Rokeach (1973), değerleri amaç ve araç değerler olarak iki sınıfa ayırmıştır (Debats ve Bartelds, 1996). Araç değerler, sosyal olarak arzu edilebilir olan davranış karakteristiklerini ve amaç değerlere ulaşmada yardımcı değerlere atıfta bulunur. Amaç değerler ise idealize edilmiş nihai değerleri ifade etmektedir (Rokeach, 1979). Rokeach tarafından kişisel ve sosyal değerleri ölçmek amacıyla "Rokeach Değerler Ölçeği" geliştirilmiştir. Bu ölçme aracı nda değerler amaç ve araç değerler olarak iki boyuta ayrılmış ve her boyut için 18 alt değer alanı belirlenmiştir (Parashar, Dhar ve Dhar, 2004). Schwartz (1992) ise, değerleri on değer tipine ve her bir kategoriye ait değer alanları belirleyerek ele almıştır. Schwartz (1992), Rokeach (1973)'ün geliştirmiş olduğu değer ölçeğinden ve çeşitli ülkelerde kullanılan değer ölçeklerinden de yararlanarak 57 maddeden oluşan bir değer ölçeği geliştirmiştir. Günümüzde de birçok çalışmada kullanılmaktadır.

Öğretmenlerin kişisel, yaşam ve iş değerlerine, örgütsel değerlere yönelik yapılan birçok çalışmada (Aktay ve Ekşi, 2009; Aşkan, 2010; Doğan, 2011; Kirişçi, 2010; Sağnak, 2003; Tunca, 2012; Uncu, 2008), Rokeach (1973) ve Schwartz (1992) tarafından geliştirilen değerler ölçeği kullanılmıştır. Ancak, mesleki değerler, kişisel değerlerden farklı bir kavramdır. Dolayısıyla alanyazında öğretmenlerin mesleki değerlerinin kişisel değerleri ve yaşam değerlerinden farklı bir kavram olarak ele alınıp incelenmesi ve uygun ölçme araçlarıyla belirlenmesi daha doğru olacaktır.

Bir kişinin değerleri; yaşamında temel aldığı, kararlarında ve davranışlarında ağır basan değerlerdir. Kişilerarası ilişkilerde doğrudan doğruya ve dolaylı olarak etkili olan bu değerler adil olma ve açık düşünebilme, saygı, sevgi, dürüst olma, doğru bağlantılar kurabilme, bağlılık vb. içerir (Kuçuradi, 2010'dan akt. Can, 2013). Mesleki değer ise bir

meslek grubu tarafından değer verilen genel niteliklerdir (Orak, 2005). Mesleki değerlerin oluşumunda bireylerin mesleki ve yaşam deneyimleri, meslektaşları(örnek alınan), toplumca mesleğe atfedilen değerler, inançlar ve bireyin mesleğe olan bakışı önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan öğretmenlerin mesleki değerleri birçok farklı kaynaktan beslenmektedir.

Mesleki değerlerle ilgili önemli bir kavram da “mesleki etik” kavramıdır. Bütün meslek gruplarının, değer ve normları olduğu gibi çalışanların uyması gerektiği etik ilkelere mevcuttur. Meslek sahibi bireylerden bu değer ve normlara, etik ilkelere uygun davranarak mesleklerini yürütmeleri beklenir. Öğretmenlik mesleği etik ilkeleri Aydın (2006) tarafından hizmette sorumluluk, profesyonellik, eşitlik, adalet, güvenli ve sağlıklı bir ortamın sağlanması, güven, saygı, doğruluk ve dürüstlük, tarafsızlık, kaynakların etkili kullanılması, mesleki gelişim yolsuzluk yapmamak şeklinde belirlenmiştir. Erden (1998) ise öğretmenlerin niteliklerini, açık fikirli olma, sabırlı ve hoşgörülü olma, uyarlayıcı ve esnek olma, esprili ve anlayışlı olma, sevecen olma, başarı beklentisi yüksek olma,destekleyici ve cesaretlendirici olma şeklinde açıklamıştır.

Öğretmenlerin kişisel özelliklerine ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde hoşgörü, işbirliği, destekleme, başarı beklentisi, coşkulu, erdemlilik, bilgililik ve esneklik gibi niteliklerin öne çıktığı görülmektedir (Demirel, 2003). Özdemir ve Yalın (1999) ise etkili öğretmenin özelliklerini ve sahip olması gereken nitelikleri isteklilik, yakınlık ve mizah, güvenilirlik, yüksek başarı beklentisi, teşvik edici ve destekleyici olma, ciddi ve sistemli olma, bilgili ve esnek olma şeklinde belirtmiştir. Literatür taraması sonucunda öğretmenlerin sahip olması öngörülen bilişsel duyuşsal ve kişilik özellikleri yönünden birçok özellik belirlenmiştir (Oğuzkan, A.F., 1982; Şişman, 2011; Demirtaş ve Barth, 1999’dan akt. Tanrıöğen, 2002). Bu özellikler aynı zamanda öğretmenlerin sahip olması gereken değerler olarak da ifade edilmiştir.

Şimşek (2010) öğretmenlerin kişisel ve mesleki değerlerine ilişkin alt yeterlik alanlarını; a) Öğrencilere birey olarak değer verme, öğrencilerin anlama ve onlara saygı gösterme b) Ulusal ve evrensel değerlere önem verme c) Meslekleriyle ilgili mevzuatı izleme, verilen görevleri ve sorumluluklarını yerine getirme d) alanlarıyla ilgili gelişmeleri takip etme ve gelişmelere katkı sağlama) her öğrencinin başarabileceğine ve öğrenebileceğine inanma f)Kişisel gelişimini sağlamag) Okulun geliştirilmesine ve daha iyi hale getirilmesinde rol alma h) Öz değerlendirme yapma şeklinde sınıflandırmıştır.

Schein(1978)'e göre bir örgütte etkili bir çalışmanın yapılabilmesi için örgüt üyelerince birtakım temel değerler konusunda fikir birliğinin olması gerekmektedir. Okul içi ve sınıf içi süreçlerde farklı değerleri benimsemiş öğretmenler arasında birtakım çatışmaların, okul içerisinde uyumsuzlukların olması kaçınılmazdır. Bu açıdan mesleki değerler, öğretmenlerin mesleklerine olan bakışlarında, çevreyle olan ilişkilerinde ve eğitim öğretim uygulamalarında tüm öğretmenlere yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Demirtaş ve Ekmekyapar (2012)'a göre örgüt üyelerini ortak bir paydada birleştiren değerler, aynı zamanda davranışlara da kılavuzluk eder. Bireylerin ortak hedefler doğrultusunda hareket etmesini sağlaması açısından değerler örgütler için istenilen ve arzu edilen bir özelliğe sahiptir. Kouzes ve Posner (1993), örgüt içerisinde karşılaşılan problemlerin çözümünde değerlerin rehber olabileceğini, bu bağlamda her bireyin içsel bir pusula gibi değerleri çözüm aracı olarak kullanabileceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda değerler, belirsizlik zamanlarında, içinden çıkılması zor durumlarda gerek örgüt gerekse de bireyler için yön sağlamada, doğru tercihleri belirlemede stratejik bir araç olarak da değerlendirilebilir.

Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde öğretmenlerin mesleki değerlerini; öğretmenlerin meslektaşları, veli ve öğrencilerle ilişkilerinde; sınıf içi ve sınıf dışındaki görevlerini, sorumluluklarını ve rollerini yerine getirirken davranışlarına, duygu ve düşüncelerine rehberlik eden ilke ve standartlar şeklinde tanımlamak mümkündür. Ortaöğretim öğretmenlerinin yaşam değerleri, bireysel değerleri üzerine araştırmalar olmakla birlikte mesleki değerlerini belirlemeye yönelik bir çalışmanın ve ölçme aracının olmadığı görülmüştür. Bu çalışmayla ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırma yöntemi ve deseni açıklanarak araştırmanın yürütüldüğü çalışma grubuna ait bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini belirleyebilmek amacıyla, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlayan bu araştırma karma yöntem kullanılarak desenlenmiştir. Çalışmada karma yöntem desenlerinden keşfedici desen (Exploratory Design) kullanılmıştır. Bu araştırma deseninde öncelikle araştırmacılar tarafından nitel veriler toplanır,

sonraki aşamada nitel verilerden elde edilen sonuçlar nicel verilerin toplanmasına yön vermek amacıyla kullanılır (Büyüköztürk vd., 2008). Creswell (2003), bu desenin, standartlaştırılmış veri toplama aracının geliştirilmesine de olanak sağladığını belirtmiştir

Çalışma Grubu

Bu araştırmada üç ayrı çalışma grubu belirlenmiştir. Birinci çalışma grubunu Malatya'nı Doğanşehir ilçesinde farklı tür liselerde görev yapan 80 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki bu öğretmenlere kapalı uçlu soru formuyla madde havuzunda yer alan değerlerin ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerleri olup olmadığı sorulmuştur. İkinci çalışma grubunu ise Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki farklı tür liselerde görev yapan 286 öğretmen oluşturmaktadır. Bu çalışma grubuna ise kapalı uçlu soru formlarının değerlendirilmesinden ve uzman görüşü alındıktan sonra hazırlanan "Ortaöğretim Öğretmenleri için Mesleki Değerler Ölçeği" denemelik formu uygulanmıştır. Bu örneklemden elde edilen verilerle AFA yapılmıştır. Araştırmanın üçüncü çalışma grubunu ise yine Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki farklı tür liselerde görev yapan 241 öğretmen oluşturmaktadır. Bu gruptan elde edilen verilerle DFA yapılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracının geliştirilmesi aşamasında ilk olarak ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini tanımlamak amacıyla yasal metinler ve ilgili kaynaklar taranarak yazarlar tarafından "ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerleri" tanımlanmıştır. Ölçek maddelerini belirlemek amacıyla yasal metinlerde belirtilen ve öğretmenlik mesleğiyle ilgili çeşitli kaynaklarda (Aydın, 2006; Erden, 1998; Bayrak, 2003; MEB, 1992; MEB, 2013; Oğuzkan, A.F., 1982; Demirtaş ve Barth, 1999'dan akt. Tanrıoğen, 2002; Şişman, 2011) yer alan öğretmenlik mesleğiyle ilgili değer ifadeleri belirlenerek madde havuzunda yer alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ölçekte yer alması düşünülen değer ifadelerinin belirlenmesinde öğretmenlerin kişisel ve yaşam değerlerine yönelik birçok çalışmada kullanılan Rokeach (1973) ve Schwartz (1992) tarafından geliştirilen değerler ölçeğinden ve Tunca (2012) tarafından geliştirilen "İlköğretim Öğretmenleri Değerler Ölçeği"nden yararlanılarak 120 değer ifadesini içeren madde havuzu oluşturulmuştur.

Alanında deneyimli beş Türkçe öğretmeninden madde havuzunda yer alan 120 değer ifadesini anlam ve kapsam yönünden incelemesi istenmiştir.

Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda anlam yönünden aynı olduğu ve birbirini kapsadığı düşünülen 24 değer ifadesinin ölçme aracından çıkarılmasına karar verilmiştir. Ölçme aracındaki maddelerle ilgili uzman görüşü alınmış ve uzman görüşü alındıktan sonra madde havuzunda kalan 96 değer ifadesinin kapalı uçlu soru formuna dönüştürülerek (Mesleki bir değerdir, Mesleki bir değer değildir.) öğretmenlere uygulanmasına karar verilmiştir.

Malatya Doğanşehir ilçesinde farklı tür ve liselerde görev yapan 80 öğretmene kapalı uçlu soru formu uygulanarak bu değer ifadelerinin ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki bir değeri olup olmadığını cevaplamaları istenmiştir. Elde edilen cevaplardan, öğretmenlerin %50'sinden fazlasının mesleki bir değer olarak nitelendirmediği 24 değer ifadesi uzman görüşü alınarak denemelik formdan çıkarılmıştır. Uzman görüşüne sunulduktan sonra ölçme aracında kalan 64 değer (.....benim için önemlidir) şeklinde ifadelendirilerek ortaöğretim öğretmenlerine uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçeğin geçerliliği kapsamında faktör analizi yapılmıştır. Yapı geçerliğini belirlemede en çok kullanılan yöntem faktör analizi olup, bu analiz ölçek çalışmasında ölçme aracının faktör yapısını ortaya koymak ya da önceden belirlenen bir yapının doğrulanması amacıyla gerçekleştirilir (Seçer, 2013). Ölçek uyarlama ve geliştirme çalışmalarında elde edilen yapıların geçerliğini belirlemede genel olarak faktör analizi en sık kullanılan yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2010).

Bu araştırmada, ölçeğin yapısını ortaya çıkarmak ve bu yapının geçerliğini test etmek üzere ilk olarak AFA, daha sonra ise elde edilen yapıyı doğrulamak amacıyla DFA yapılmıştır. AFA; bir ölçme aracında yer alan maddelerin (değişkenlerin) kaç faktör altında toplanabileceğini, maddelerin birbiriyle ve yapıyla olan ilişkisini belirlemeye yarayan bir tekniktir. DFA ise, ölçek geliştirme ve uyarlama sürecinde daha önce AFA ile belirlenmiş olan bir modelin ya da yapının test edilmesi veya doğrulanıp doğrulanmadığının incelenmesine dayanmaktadır (Seçer, 2013). Faktör analizi yapılmadan önce verilerin ve örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygunluğunu belirlemek gerekmektedir. Bu kapsamda en sık başvurulan teknik olarak Kaiser-Meyer-Olkin'in (KMO) örneklem yeterliliği ölçüm tekniği kullanılmış, veri setinin çok değişkenli normalliğe ve değişkenlerin faktörleşme için birbiriyle yeterli düzeyde ilişkiye sahip olup

olmadığı "Barlett's test of sphericity" testi ile incelenmiştir. AFA analizi yapılırken daha az değişkenle faktör varyanslarının maksimum olması sağlanacak şekilde (Tavşancıl, 2014) Varimax dik döndürme yapılmıştır. AFA sonucunda elde edilen faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını, modelin uyum değerlerini incelemek amacıyla DFA yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, madde ayırt edicilik puanları ve Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde *Ortaöğretim Öğretmenleri İçin Mesleki Değerler Ölçeğinin* geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında yapılan analizlere yer verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları: AFA yapılmadan önce, örneklem büyüklüğünü ve veri setini incelemek amacıyla KMO ve Barlett testi sonuçları incelenmiştir. KMO değerinin (.85) kabul edilebilir sınırdan oldukça yüksek Barlett testi sonucunun da $p<.00$ anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda verilerin ve değişkenlerin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir.

Faktör analizi sonucunda korelasyon matrisinde yer alan değişkenler arası ilişkilere bakılmıştır. Polat (2012)'a göre korelasyon matrisinde ölçek maddeleri arasındaki ilişkinin ne düşük ne de çok yüksek olması gerekmektedir. Ölçekte .90'dan büyük ve .30'dan küçük korelasyona sahip maddeler ölçekten çıkartılmalıdır. Korelasyon matrisi incelendiğinde 13 maddenin.30'dan düşük korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Bu değişkenler ölçekten çıkarılarak analiz yinelenmiştir. Yapılan ikinci faktör analizi sonucunda düşük faktör (<.30) yüküne sahip her bir madde ölçekten çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Bu analizlerden sonra ölçekte 25 madde kalmıştır. Önemli bir husus da binişik madde olup olmadığının belirlenmesidir. Binişik maddeden kastedilen şey bir maddenin birden fazla faktör altında yeterli düzeyde faktör yüküne sahip olması durumudur (Seçer, 2013.).Analiz tekrar edildikten sonra 12.,21.,23. ve 24. maddenin birden fazla faktör altında almış olduğu faktör yük değerleri arasında .10'dan düşük bir farklılık olması sebebiyle bu maddeler de ölçekten çıkarılmıştır. Tüm bu maddelerin elenmesinden sonra yinelenen faktör analizi sonucunda beş faktör altında yüksek yük değerlerine sahip bir yapı elde edilmiştir. AFA sonucu faktör ortak varyansı, düzeltilmiş madde

toplam test korelasyonu ve faktör yük değerlerine ilişkin elde edilen bulgular tablo.1’de sunulmuştur.

Tablo 1.Ortaöğretim Öğretmenleri Mesleki Değerler ÖlçeğininAFA Sonuçları

Madde	Fak. Or. Var.	Düzeltilmiş Madde Test Kor.	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
1	0,56	0,55	0,723				
2	0,57	0,59	0,727				
3	0,66	0,66	0,763				
4	0,57	0,6	0,732				
5	0,57	0,57	0,703				
6	0,61	0,69		0,616			
7	0,59	0,75		0,622			
8	0,75	0,74		0,809			
9	0,78	0,73		0,806			
10	0,57	0,61			0,691		
11	0,72	0,55			0,793		
12	0,51	0,49			0,591		
13	0,56	0,51			0,589		
14	0,73	0,73				0,829	
15	0,73	0,72				0,834	
16	0,76	0,74				0,843	
17	0,72	0,67				0,744	
18	0,63	0,6					0,722
19	0,67	0,65					0,754
20	0,65	0,63					0,752
21	0,59	0,55					0,741

Tablo 1 incelendiğinde analize alınan 21 maddenin beş faktör altında toplandığı görülmektedir. Boyutlarda yer alan madde içeriklerine bakılarak ölçeğin birinci faktörü “mesleki gelişim ve başarı”, ikinci faktörü “meslektaş ilişkileri”, üçüncü faktörü “bireysel farkındalık”, dördüncü faktörü “milli ve manevi değerlere duyarlılık” ve beşinci faktörü de “bilimsellik” boyutu olarak adlandırılmıştır. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde faktör yüklerinin “.84” ile “.58” arasında ortak varyansların ise “.77” ile “.51” arasında değiştiği görülmektedir. Genel olarak faktör yük değerlerinin .30 ve üzerinde olması söz konusu maddenin faktörle anlamlı bir ilişki gösterdiğinin kanıtı olarak kabul edilmektedir. Büyüköztürk (2010) tarafından ise .45 ve üzeri iyi bir ölçüt olarak değerlendirilirken .30’un da

kabul edilebilir bir değer olduğu ifade edilmiştir. Ölçek maddelerinin düzeltilmiş madde test korelasyonları ise “.55” ile “.75” arasında değişmektedir.

Tablo 2. Ortaöğretim Öğretmenleri için Mesleki Değerler Ölçeği Alt Boyutlarının Özdeğerleri ve Açıkladıkları Varyans

Alt Boyutlar	Özdeğer	Açıklanan Varyans
Faktör 1	6,52	31,056
Faktör 2	2,486	11,84
Faktör 3	1,784	8,494
Faktör 4	1,567	7,46
Faktör 5	1,135	5,405
Toplam	13,492	64,254

Tablo 2. incelendiğinde faktörlerin toplam varyansın %64,254'ünü açıkladığı, faktör öz değerlerinin ise “1,13” ile “6,52” arasında değiştiği görülmektedir. Faktörlerin açıklanan varyansa katkıları “%5,40” ile “%31,05” arasında değişmektedir. Büyüköztürk vd.(2010)'egöre %40 ile %60 arasında açıklanan varyans çok faktörlü yapılar için yeterli görülmektedir. Bu çerçevede açıklanan varyansın kabul edilebilir düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

Güvenirlilik Analizi Sonuçları:

Ölçeğin güvenirliliği kapsamında Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin hesaplanan Cronbach Alpha değerleri tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ortaöğretim Öğretmenleri için Mesleki Değerler Ölçeğinin Alt Boyutlarının Cronbach Alfa Katsayıları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Faktör 1	5	0,83
Faktör 2	4	0,79
Faktör 3	4	0,74
Faktör 4	4	0,86
Faktör 5	4	0,82

Ölçeğin alt faktörlerine ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları “.74” ile “.86” arasında değişmektedir. Bu değerlerin yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkündür

Bir maddenin bulunduğu faktörle ve ölçeğin toplam puanıyla olan korelasyonun yüksek olması beklenmektedir. Maddenin toplam puanla olan korelasyonunun yüksek olması ve pozitif yönlü olması iç tutarlığın bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve maddelerin benzer davranışları ölçtüğünü göstermektedir (Büyüköztürk, 2010, s. 171). Alt ve üst %27'lik gruplar arasında anlamlı farklılığın olması maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından ne düzeyde ayırt edebildiğini gösterir. Ölçeğin madde toplam korelasyonu ile alt ve üst %27'lik grupların puan ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin t-testi sonuçları tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt ve Üst %27'lik Grupların t-testi Sonuçları

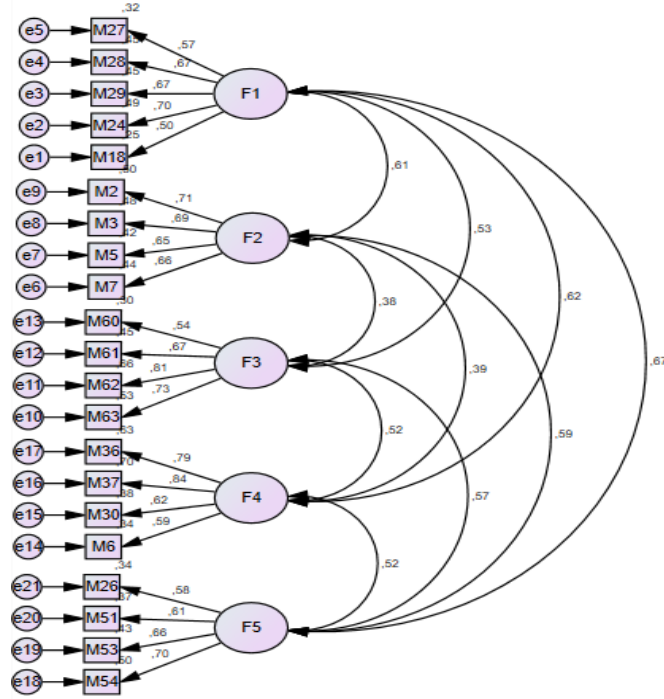
Madde	Madde Top. Kor.	Alt%27-Üst%27 t
1	0,352	5,46
2	0,374	5,73
3	0,527	7,35
4	0,427	4,94
5	0,389	6,19
6	0,509	6,85
7	0,488	7,95
8	0,568	10,31
9	0,615	10,06
10	0,556	9,08
11	0,571	10,51
12	0,525	9,03
13	0,542	5,89
14	0,541	8,93
15	0,513	9,65
16	0,571	8,39
17	0,643	7,45
18	0,535	9,38
19	0,58	9,29
20	0,542	10,16
21	0,433	9,57

n=286 P<.001

Tablo 4' te görüldüğü gibi ölçek maddelerinin madde toplam korelasyonların ".35" ile ".64" arasında değiştiği ve gruplar arasındaki puan ortalamalarındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ölçekteki maddelerin geçerliklerinin yüksek olduğu ve maddelerin ayırt edici olduğunu göstermektedir. Madde toplam korelasyonunun .30 ve üzerinde olması maddelerin ayırt edici özellikte olduğu, diğer bir ifadeyle ölçülmek istenen özellik bakımından bireyleri iyi düzeyde ayırt ettiği şeklinde yorumlanmaktadır (Büyüköztürk, 2010).

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları: Ölçeğin beş faktörlü yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla, çalışma grubunda yer alan 241 öğretmenden elde edilen veriler üzerinden DFA yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin yorumlanmasında farklı ölçütler vardır. Bunların başında Ki-kare istatistiği gelmektedir. Ki-kare istatistiği, modelin uyumunu test eden uyum iyiliği testlerinden istatistiksel temeli olan tek ölçüt ve diğer uyum ölçümlerinin hesaplanmasında kullanılan uyumun en temel ölçümüdür (Bayram, 2016). Ki-karenin yanında alan yazında kullanılan birçok uyum iyiliği indeksleri vardır. Alanyazında; χ^2/sd oranının 2'den düşük olması, RMSEA değerinin ".05" veya altında, AGFI, GFI, CFI ve NNFI değerlerinin ".95" ya da üzerinde olması mükemmel uyum olarak değerlendirilirken, χ^2/sd oranının 5'ten küçük olması, CFI, AGFI, GFI, NNFI değerlerinin ".90" ya da üzerinde olması, RMSEA değerinin ".08" den küçük olması ise kabul edilebilir uyum değerleri olarak görülmektedir (Büyüköztürk vd. , 2010; Seçer, 2013).

Yapılan DFA sonucunda elde edilen model, şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Ortaöğretim Öğretmenleri Mesleki Değerler Ölçeği DFA Sonuçları.

Ortaöğretim Öğretim Öğretmenleri Mesleki Değerler Ölçeği uyum iyiliği indeksleri tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Ortaöğretim Öğretmenleri Mesleki Değerler Ölçeğinin Doğrulayıcı Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Faktör Analizi Sonucunda Elde Edilen Uyum İyiliği Göstergeleri

İndeks	Değer
χ^2	299,06
Sd	174
χ^2/sd	1,71
GFI	,90
AGFI	,86
NNFI	,96
CFI	,97
RMSEA	,054

Tablo 5'teki uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu, dolayısıyla ölçeğin beş faktörlü yapısının doğrulandığı ve yapı geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini belirlemek amacıyla; *mesleki gelişim ve başarı, meslektaş ilişkileri, bireysel farkındalık, milli ve manevi değerlere duyarlılık ve bilimsellik* boyutlarından oluşan beş boyutlu 21 maddelik 5'li likert tipi(1=hiçbir zaman, 2=nadiren, 3=bazen(arasıra), 4=çoğu zaman, 5=her zaman) bir ölçek geliştirilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda ölçeğin yeterli psikometrik özelliğe sahip olduğu görülmüştür.

Ölçekte yer alan bu beş boyut, alan yazında öğretmenlerle ilgili yapılan çalışmalardaki araştırma sonuçlarıyla, yasal metinlerdeki öğretmen tanımları ve öğretmenlerde aranan niteliklerle uyum göstermektedir (Aydın, 2006; Erden, 1998; Bayrak, 2003; MEB, 1992; MEB, 2013; Oğuzkan, A.F., 1982; Demirtaş ve Barth, 1999'dan akt. Tanrıöğen, 2002; Tunca, 2012; Şişman, 2011). Bu açıdan ölçeğin kapsam geçerliliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler,ölçeğin öğretmenlerin mesleki değerlerini belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.. Ölçekte yer alan beş faktörün varyansın %64,254'ünü açıkladığı, ölçeğin alt boyutlarına ait Cronbach Alpha değerlerinin“.74” ile “.86” arasında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Beş faktörlü modeli doğrulamak amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüş, dolayısıyla model doğrulanmıştır.

Alan yazında ortaöğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerini belirlemeye dönük bir ölçme aracının olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda geliştirilen “ortaöğretim öğretmenleri için mesleki değerler ölçeği”nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak alana katkı sunacağı söylenebilir.

Kaynakça

Atlı, A. (2012). *Lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Aktay, A. ve Ekşi, H. (2009). Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*,2(3),19-65.

Aşkan, D. (2010). *İlköğretim okulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin değer algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aydın, İ. (2003). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem Akademi yayıncılık.

Aydın, İ. (2010). *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bayrak, C. (2003). *Bir Meslek Olarak Öğretmenlik*. (Ed. Demirel, Ö. Kaya, Z.). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Cantekin Matbaacılık.

Busch, T. and Wennes, G. (2012). Changing values in the modern public sector: the need for value-based leadership. *International Journal of Leadership in Public Services*, 8(4), 201-215.

Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (11. baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Şekercioğlu, G. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Can, Ş. (2013). *Hemşirelerin mesleki değerlerinin bireyselleştirilmiş bakım algıları ile ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çalışkur, E.A. (2008). *Üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı Eğitim Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul.

Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California: Sage Publication Inc.

Debats, D. L. and Bartelds, B. F. (1996). *The structure of human values: a principal components analysis of the Rokeach Value Survey (RVS)*. Erişim tarihi: 08.09.2015, <http://www.dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/1996/dlhmdebats/c5.pdf>

Demirel, Ö. (2003). *Öğretme sanatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Demirtaş, Z. ve Ekmekyapar, M. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin değerlere dayalı yönetim uygulamalarının okul kültürüne etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18(4), 523-554.

Erden, M. (1998). Öğretmenlik mesleğine giriş. İstanbul: Alkım Yayınları

Kirişçi, A. (2010). Öğretmenlerin kültürel değerleri ve çatışma yaklaşımları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Posner, B. Z. and Kouzes, J. M. (1993). Psychometric properties of the leadership practices inventory-updated. *Educational and psychological measurement*, 53(1), 191-199.

Oğuzkan, A. F. (1982). Ülkemizde öğretmen eğitiminin gelişimi. *Eğitim ve Bilim*, 7(38), 37-45.

Orak, N. Ş. (2005). İstanbul İli'ndeki hemşirelerin profesyonel hemşirelik değerlerini etkileyen faktörlerin analizi. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İstanbul.

Özdemir, S. ve Yalın, H.İ. (1999). Öğretmenlik mesleğine giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özmete, E. (2007). İş yaşamında değerler. İstanbul: Kedim Yayınları.

Parashar, S., Dhar, S. and Dhar, U. (2004). Perception of values: a study of future professionals. *Journal of Human Values*, 10(2), 143-152.

Polat, Y. (2012). Faktör analizi yöntemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve hayvancılık denemesine uygulanışı. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Rokeach, M. (1979). From individual to institutional values: With special reference to the values of science. *Understanding human values*, 47, 70.

Sağnak, M. (2003). İlköğretim okullarında görevli yönetici ve öğretmenlerin örgütsel değerlere ilişkin algıları ile kişisel değerleri arasındaki uyum düzeyleri. Yayımlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Seçer, İ. (2013). SPSS ve Lisrel ile pratik veri analizi. Ankara: Anı Yayıncılık.

Schein, E. H.(1978). *Örgüt psikolojisi*.(Çev. Tosun, M), Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:173. Ankara.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25(1), 1-65.

Stewart, J. (1998). Spranger's dimensions of value. Erişim tarihi: 01.04.2013, <http://www.hfr.org.uk/figures/spranger.htm>.

Şimşek, H. (2010). Eğitim sisteminde öğretmenin rolü ve öğretmenlik mesleği.(Ed. Memduhoğlu, H.B., Yılmaz, K).*Öğretmenlik mesleğine giriş*. Pegem Akademi: Ankara.

Şimşek Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş:Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.

Şişman, M. (2011). *Eğitim bilimine giriş*.Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tanrıöğen, A. (2002). Öğretmenlik mesleği niteliği ve özellikleri.(Ed. Türkoğlu, A).*Öğretmenlik mesleğine giriş*.Ankara: Mikro Yayınları.

Tunca, N. (2012). *İlköğretim öğretmenleri için mesleki değerler ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin mesleki değerlerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Uncu, Ü. (2008). *Öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yedi Tepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.